

Tässä olen

Hyvät ystävät, arvoisat kollegat Jumalan valtakunnan työssä.

Heti kärkeen minun on syytä pyytää anteeksi, että tulen käyttämään tässä Herran huoneessa suhteellisen karkeaa kieltä. En tee sitä epäkunnioituksesta tilannetta kohtaan vaan vilpittömin tarkoitusperin ja aiheen ehdoilla.

Minua on nimittäin pyydetty puhumaan otsikolla ”Tässä olen”. Tarkoitukseni oli analysoida aatehistoriallista kontekstia, jossa me tämän päivän Suomessa elämme ja olemme. Mutta ei minun mitään tarvinnut analysoida. Analyysi oli nimittäin jo tehty. Siitä vastaa ruotsalainen hardcore punkin legenda, bändi nimeltä Refused.

Yhtyeen muutaman vuoden takaiselta *Freedom*-levyltä löytyy kappale Dawkins Christ. Biisi sisältää täydellisen kiteytyksen maallistuvan länsimaisen kulttuurin maailmankatsomuksellisista oletusasetuksista. Bändin vokalisti Dennis huutaa:

*I got Judas' heart
Nietzsche's soul
Dawkins' cock
in a god-shaped hole*

Suomennettuna siis kutakuinkin näin: ”Minulla on Juudaksen sydän / Nietzschen sielu / Dawkinsin kalu / jumalanmuotoisessa aukossa.”

Siinä se on. Neljä riviä siihen tarvittiin. Ja koska aatehistoriallinen analyysi on jo tehty, voin minä keskittyä rauhassa pohtimaan, mitä seurauksia tällä kaikella voisi olla papin työn kannalta.

I Juudaksen sydän

Aloitetaan Juudaksen sydäimestä. Se on nopeasti käsitelty, koska sen merkitys on niin itsestään selvä. Me elämme kulttuurissa, joka on hylkäämässä entisen identiteettinsä. Kulttuurissa, jonka suurin yhteinen ja yhdistävä kertomus ei ole enää kristinusko vaan oman elintason kasvattamisen kertomus. Me emme tavoittele taivaspaikkaa vaan hyvää elämää.

Mutta kuten Antti Salminen ja Tere Vadén tiivistävät uudessa *Elo ja energia* -kirjassaan: "[E]nsimmäistä kertaa tietyn ihmisryhmän käsitys hyvästä elämästä ja keinot siihen pääsemiseksi näyttävät riittävän romauttamaan kokonaisen planeetan elinolosuhteet ennakoimattomaksi ajaksi."

Pappeina me autamme usein ihmisiä jaksamaan arjessaan. Uuden tilanteen haaste on siinä, että juuri tuo aivan tavallinen arki lepää globaalien oikeudenmukaisuuden ja maapallon ekologisen kantokyvyn näkökulmasta kestävämmällä perustalla. Maailman suolana toimiminen ja profeetallisen perinteen jatkaminen tarkoittaa tässä ajassa siis kokonaisen elämäntavan kyseenalaistamista.

II Nietzschen sielu

Mutta ettei menisi liian hilpeäksi, siirrytään nopeasti Nietzschen sieluun.

Kun filosofi Friedrich Nietzsche 1800-luvun lopulla kirjoitti *loisessa tieteesä*, että "Jumala on kuollut! Jumala pysyy kuolleena! Ja me olemme hänet surmanneet!" ei hän tarkoittanut, että ihmiset olisivat ampuneet tykillä taivaalle ja tappaneet jonkinlaisen jumalolennon. Nietzschen syvällisyys oli siinä, että hän näki, millaisessa murroksessa eurooppalaisen ajattelun mannerlaatat olivat. Usko todellisuuden metafysiseseen rakenteeseen oli katoamassa. Siinä missä Tuomas Akvinolainen totesi vielä sydänkeskiajalla, että jos pahuutta on olemassa, Jumala on olemassa, kielsi Nietzsche sekä Jumalan että pahuuden olemassaolon.

Nietzschen sielu tarkoittaa siis, että kulttuurimme on pohjimmiltaan nihilistinen. Nihilismin mukaan todellisuudessa ei ole mitään ihmisen oman tahdon ylittävää perustaa. Nietzschele kaikki on aidosti suhteellista.

Käytännössä Nietzschen sielun kulttuurissa eletään kuitenkin pääkirjoitus- ja tiedesivujen välisessä ristiriidassa. Sanomalehden pääkirjoitussivulla voidaan todeta, että meillä on moraalinen velvollisuus huolehtia pakolaisista tai vastustaa seksuaalista ahdistelua. Saman lehden tiedesivuilla saatetaan kuitenkin kertoa tieteen nimissä, ettei vapaata tahtoa, moraalista vastuuta, minuutta tai edes tietoisuutta ole olemassa. On vain mielettömiä kemiallisia prosesseja, luonnonlakien ja luonnonvalinnan muovaamaa päämäärätöntä ainetta.

Kärjistetysti voisi siis sanoa, että meillä on moraalisia velvollisuuksia maailmassa, jossa mitään moraalista ei ole olemassa. Meidän pitäisi tahtoa tiettyjä asioita, vaikka vapaata tahtoa ei ole olemassa. Meidän pitäisi tiedostaa maailman epäkohtia, vaikka tietoisuutta ei ole olemassa.

Suhteessa Nietzschen sieluun on meidän pappien syytä olla rohkeasti epämuodikkaita. Me emme elä pääkirjoitussivujen ja tiedesivujen välisessä ristiriidassa. Me edustamme maailmankatsomusta, jossa moraalien koetut vaatimukset ja metafysiset näkemykset todellisuuden moraalista luonteesta liittyvät yhteen.

Jos me haluaisimme olla salonkikelpoisia ja vakavasti otettavia tämän päivän Suomessa, tulisi meidän sitoutua yksinkertaiseen kertomukseen: Luonnontiede tappoi Jumalan ja sekulaari humanismi elvytti ihmisen. Uskontoa on hyväksyttävää edustaa, kunhan on valmis määrittelemään sen kulttuurihistorialliseksi perinteeksi tai esteettiseksi kehykseksi arvoille, joihin sekulaari humanismi on omin päin yltänyt.

Mutta jos me kulttuurina todella haluamme pitää kiinni siitä, että esimerkiksi ihmisoikeuksissa on kyse myös jostakin sopimuksista riippumattomasta totuudesta, on syytä kysyä, millainen maailmankatsomus antaa parhaat eväät tällaiselle vakaumukselle.

Jos me haluamme pitää kiinni siitä, että ihmisoikeusrikkomus on olemuksellisesti jotakin muuta kuin taloyhtiön saunavuorosopimuksen rikkominen, on syytä kysyä, millainen näkemys todellisuudesta tukee tällaista vakaumusta parhaiten.

Ja uskallan väittää, ettei se näkemys löydy ainakaan Nietzscheä.

III Dawkinsin kalu

Dawkinsin kalu viittaa tietenkin evoluutiobiologi Richard Dawkinsin edustamaan ärhäkkään uusateismiin. Dawkins on ollut viime vuosikymmeninä kärkijoukoissa edustamassa näkemystä, jonka mukaan tiede ja uskonto ovat perusteellisessa sotatilassa. Uusateistien mielestä ateismi on jokaisen järkevän ihmisen valinta. Uusateistit ovat saaneet paljon medianäkyvyyttä ja heidän kärkkäät näkemyksensä ovat vaikuttaneet erityisesti nuorten aikuisten asenteisiin.

Olimme tuomiokapitulin porukalla viime keväänä opintomatalla Englannissa. Vierailimme Guildfordin hiippakunnassa ja päädyin selailemaan erään työntekijän pöydällä lojunutta kirjaa. Se oli pieni opus, jossa annettiin ohjeita kristinuskosta kertomiseen. Paikallisesta tilanteesta todistaa, että asia, josta kirjassa lähdettiin liikkeelle, oli kysymys evoluutiosta. Uusateistien vaikutuksesta monet britit ajattelevat, että evoluutioteorian takia kristinuskoa on mahdotonta ottaa vakavasti. Siitä julistajan on siis usein aloitettava. Jos hän ottaisi ihmisten kohtaamisen lähtöpisteeksi vaikkapa Lutheria ahdistaneen kysymyksen ”kuinka löytäisin armollisen Jumalan”, jäisi populaaritieteensä lukenut pakana helposti tyystin tavoittamatta.

Vaikka me itse ajattelisimmekin, että uusateismi moukaroiki olkiukkoa eikä tavoita todellista hengellisyyttä, on monen ihmisen aito käsitys, että tiede on vetänyt maton lopullisesti uskonnon jalkojen alta. Siksi uusateismin haaste on tärkeä tiedostaa.

IV Jumalanmuotoinen aukko

Mutta seuraavaksi hyvät uutiset eli se jumalanmuotoinen aukko. Dawkinsin ja uusateistien mielestä tiede on ehkä ratkaissut kaiken oleellisen. Mutta kuten brittiläinen, itsekkin ateistiksi tunnustautunut toimittaja Douglas Murray on huomauttanut, suurin osa ihmisistä ei siitä huolimatta tunne elämäänsä – tai olemassaolon

kokemustaan – ratkaistuksi. Evolutiivinen narratiivi antaa meille selkeän roolin luontokappaleena luontokappaleiden joukossa, mutta – Murrayn mukaan – ”me tiedämme olevamme jotakin muuta, vaikka me emme tiedä, mitä se muu on.”

Murrayn kuvaama intuitio olisi ehkä helppo kuitata toimittajan epätieteellisenä haihatteluna. Mutta toisin kuin Dawkins ja kumppanit antavat ymmärtää, ei niin sanottu tieteellinen maailmankuvakaan ole automaattisesti ateistinen. Silloin kun tiede esitetään ateistisena, tarkoitetaan tieteellä käytännössä tiettyä maailmankatsomuksellista tulkintaa tieteestä. Se on tulkinta, jonka mukaan kaikki asiat voidaan selittää aineellisista lähtökohdista käsin. Sen mukaan fysiikka selittää kaiken, ja me tiedämme sen siitä, että se mitä fysiikka ei pysty selittämään, ei ole olemassa. Tällaisesta todellisuuskäsityksestä voi käyttää nimeä materialismi. Siihen ei jää sijaa Jumalalle tai tuonpuoleisuudelle.

Nimenomaan materialistinen tulkinta tieteestä esitetään usein järkeväen nykyihmisen ainoana vartenotettavana vaihtoehtona. Nimenomaan materialistinen tulkinta tieteestä estää monia ottamasta jumalauksia vakavasti. Mutta todellisuudessa materialismikin on kiistelty ja sisäisesti jännitteinen näkemys. Sitä haastetaan jatkuvasti niin metafysiikan, mielenfilosofian kuin jopa biologian kentällä.

Tällainen kehitys ei kuitenkaan juuri näy suomalaisessa kulttuurissa. Mielestäni onkin oleellista, että me papit emme hae hyväksyntää ja helppoja irtopisteitä ripustautumalla materialismin sanelemaan rationaalisuuden rajoihin. Tarvittaessa voimme pikemminkin muistuttaa, että koko näkemys on filosofisen keskustelun valossa kiistanalainen. Ja kuten toimittaja Murray todistaa, suuri osa myös maallistuvan kulttuurin ihmisistä kaipaa joka tapauksessa intuitiivisesti jotain muuta, jotain enemmän.

Lopuksi

Jos kyse olisi vain sosiologisesta tai identiteettipoliittisesta asiasta, ei minullakaan olisi tarvetta identifioitua Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Seurakuntaelämä ei erityisemmin edusta musiikkimakuani tai vapaa-ajanviettotapojani. Ihmisoikeuksien toteutumista tuen joka tapauksessa Amnestyyn kautta, Greenpeacen kuukausilahjoitukset lääkitsevät ympäristöahdistustani.

Mutta kirkossa otetaan vielä vakavasti asia, jonka Juudaksen sydän, Nietzschen sielu ja Dawkinsin kalu yrittävät piilottaa – siis se jumalanmuotoinen aukko. Kirkko pitää esillä syvällistä maailmankatsomuksellista vastausta siihen, miksi me yhä pidämme tiettyjä moraali-ihanteita niin luovuttamattomina, miksi me yhä koemme olemassaolon niin ihmeellisenä, miksi meidän on yhä niin vaikea hyväksyä ajatusta kuoleman lopullisuudesta, miksi me yhä sinnikkäästi aavistelemme olevamme jotakin enemmän kuin mitä materialismi meille uskottelee.

Minusta tuntuu, että tässä ajassa, tässä maailmankolkassa, on meidän pappien ensisijainen tehtävä muistuttaa todellisuuskäsityksestä, jonka moni on jo sulkenut mielestään, mutta jonka kauneus ei voi olla herkistämättä kyynisintäkään sydäntä.

Olen itse kotoisin Kainuusta – pienestä Hyrynsalmen kylästä – ja useampi lapsuudenkavereistani on ollut haudassa jo pitkään. Joku on kuollut sairauteen, joku on lähtenyt oman käden kautta tuskin täysi-ikäisenä. Jostakin syystä minulle on aivan luovuttamaton maailmankatsomuksellinen vakaumus ajatella, että näiden nälkämaan lasten kitukasvuisiksi kilpistyneet elämät ovat tässä universumissa absoluuttisesti yhtä arvokkaita ja merkityksellisiä kuin kenen tahansa historian suurmiehen ja -naisen.

Juudaksen sydän laskisi elämien tuottoja ja kustannuksia, Nietzschen sielu palauttaisi ne alkuperäiseen olemattomuuteen – Dawkinsin sanoin: universumin ”sokeaan ja säälimättömään välinpitämättömyyteen”. Mutta minä en voi uskoa näin. Minulle he ovat Jumalan kämmenellä, jossa ”pimeys ei ole pimeää, vaan yö kuin päivänpaiste, pimeys kuin kirkas valo.”

Voi hyvin olla, että tällainen luottamus perimmäiseen rakkauteen joutuu yhä enenevässä määrin naurunalaiseksi. Mutta haluan silti uskoa, että kun Juudaksen sydän tukkeutuu lopulta omaan arkipäiväisyyteensä, kun Nietzschen sielu väsyttää itsensä onton vapautensa avaruudessa, kun Dawkinsin kalu osoittautuu kaikkea muuta kuin tyydyttäväksi ja ihminen etsii henkensä kaupalla jotakuta, joka ottaisi jumalanmuotoisen aukon yhä vakavasti, on meidän pappien aika sanoa:

”Tässä olen.”